

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

Α' ΤΟΜΟΣ : "ΠΛΑΤΩΝ"

ΝΑΤΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

*Αφιερωμένο στην μνήμη της γιαγιάς μου, Μαρίνας Θάνου, για την
πραότητα, την γαλήνη και την αισιοδοξία, με τις οποίες μέ γαλούχησε.*

*πάν ποιεῖν ὥστε ἀρετῆς καί φρονήσεως μετασχεῖν....
(Φαίδων Πλάτωνος 114c)*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

-Περιεχόμενα :	7
-Πρόλογος :	10
-Εισαγωγή στον Σωκράτη και στον Πλάτωνα :	12
-Εισαγωγή στον Πρωταγόρα :	21
Εισαγωγή για αρχαία Αθήνα (Πλάτων-σοφιστές) :	28
<u>A. Πρωταγόρας</u>	35
-1 ^η ενότητα :	36
Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	56
-2 ^η ενότητα :	59
Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	70
-3 ^η ενότητα :	72
Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	87
-4 ^η ενότητα :	90
Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	115
-5 ^η ενότητα :	119
Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	134
-6 ^η ενότητα :	137
Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	146
-7 ^η ενότητα :	148
Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	167
<u>B. Πλάτωνος Πολιτεία</u>	171
-Εισαγωγή στην Πολιτεία του Πλάτωνα:	172
-Εισαγωγή στην αλληγορία του σπηλαίου:	183
-11 ^η ενότητα :	184

Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	213
-12 ^η ενότητα :	216
Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	231
-13 ^η ενότητα :	235
Ερμηνευτικές-λεξιλογικές ερωτήσεις :	255
<u>Γ.Θέματα Πανελληνίων με τις απαντήσεις</u>	258
<u>Δ. Κριτήρια αξιολόγησης</u>	318
Βιβλιογραφία	375

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το παρόν βιβλίο είναι ο **Α΄ τόμος** του Φιλοσοφικού Λόγου για την Γ΄ Λυκείου και πρόκειται για ένα εγχειρίδιο και ένα χρήσιμο, όσο και απαραίτητο, εργαλείο για την κατανόηση των δύο ενοτήτων από τον Πλάτωνα στο αποκαλούμενο “δίδαγμένο κείμενο” της Γ΄ Λυκείου.

Κατέβαλλα μία προσπάθεια εδώ και 12 έτη περίπου για να τό γράψω, δηλαδή ξεκίνησα την συγγραφή του από το 2007. Είναι δύσκολο αφενός να κατανοήσεις σε βάθος τον Πλάτωνα, αφετέρου να προσπαθήσεις να τον αποκρυπτογραφήσεις.

Τόσο ο Πλάτωνας, όσο και ο Αριστοτέλης, στον επόμενο τόμο της παρούσης έκδοσης, ήταν δύο αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, οι οποίοι σε γενικές γραμμές παγίωσαν τόν **Λόγον** στην δυτική κοινωνία ως σήμερα. Ωστόσο, παραβλέπουμε, είτε ηθελημένα είτε επειδή αξιοποιήθηκαν εσφαλμένα στην Δύση, ότι και οι δύο τους, πέρα από **την λογική** προσπάθησαν να διευκρινίσουν **την πρώτη Αρχή τών όντων**, καθώς ήταν φιλόσοφοι, με αποτέλεσμα να ενυπάρχει το μεταφυσικό στην γραφή τους άλλοτε ως βεβαιότητα άλλοτε ως πιθανότητα (**Άγαθόν και ιδέες** για τον Πλάτωνα, **έντελέχεια** για τον Αριστοτέλη).

Επί του παρόντος τόμου να αναφέρω τα εξής : **Πρώτον** ότι είναι πλήρως εγκλιματισμένος και προσαρμοσμένος στην νέα δομή των πανελλαδικών εξετάσεων, όπως πλέον ζητείται. Δηλαδή στην ανάλυση, στις ερωτήσεις, αλλά και στα κριτήρια αξιολόγησης, υπάρχουν πλείστα αποσπάσμα αρχαίων και νέων στοχαστών για παραλληλισμό και αντιπαραβολή. Υπάρχουν πλείστες λεξιλογικές ερωτήσεις διαφόρων ειδών, όπως αναζήτηση ομόρριζων, συνώνυμων, αντώνυμων, διαφοροποιημένης σημασίας ανά εποχή, κ.λπ.

Από το 2007, όταν και έθετα διαγωνίσματα σε διάφορους εκπαιδευτικούς οργανισμούς ανά την Ελλάδα, δεχόμουν οξεία κριτική από συναδέλφους, επειδή πάντοτε έθετα παράλληλα κείμενα, είτε από την υπάρχουσα ύλη είτε άγνωστα σε πολλούς αρχαίων και νέων στοχαστών. Ο σκοπός μου ήταν να κινητοποιώ την σκέψη του κάθε καθηγητού ή μαθητού, διότι πρόκειται για φιλοσοφικό λόγο, ο οποίος επ' ουδενί δεν μαθαίνεται σε αποστήθιση. Και το 2018 το υπουργείο υιοθετεί μίαν αντίστοιχη πρακτική...

Δεύτερον, στην ενότητα του Πρωταγόρα θα πρέπει να κατανοήσουμε όλοι—και αυτό αναλύω στην αντίστοιχη ενότητα επί των επί μέρους κεφαλαίων—ότι στόχος του Πλάτωνα δια του λόγου του Πρωταγόρα δεν είναι απλώς να αποδειχτεί αν η αρετή είναι διδακτική ή όχι. Στόχος του Πλάτωνα είναι α) να διαφανούν οι διαφορές Πλάτωνος και σοφιστών περί αρετής και διδασκαλίας της, β) να διαφανούν οι διαφορές Πλάτωνος και σοφιστών περί ορθής πολιτικής διακυβέρνησης, γ) να διαφανούν οι διαφορές Πλάτωνος και σοφιστών περί εξέλιξης ή όχι του ανθρωπίνου γένους.

Επίσης, η Πολιτεία και η αλληγορία του σπηλαιίου ενέχουν καθαρή φιλοσοφία δια συμβολισμού, αλλά και την ανάγκη του Πλάτωνα να συνδέσει την ορθότητα της πολιτείας και διακυβέρνησής της με τα ιδανικά του για την δικαιοσύνη και την φιλοσοφία.

Κλείνοντας, ας θέσω και ένα προσωπικό βίωμα. Ιδίως ο Πλάτωνας, αλλά και ο Αριστοτέλης, ήταν αυτοί που με οδήγησαν να μελετώ πολύ περισσότερο πια την υπαρξιακή φιλοσοφία και να κάνω δεύτερες σπουδές επί του υπαρξισμού.

Άς μη λησμονούμε ότι ο Πλάτωνας έγραψε έργα ζωής, σε μία περίοδο κατά την οποία ο ηλεκτρισμός δεν υπήρχε, δίδασκε και στην Ακαδημία, και είχε διαβάσει ίσως 50 βιβλία μόνο. Και όμως, ένα έργο του είναι για εμάς μελέτη μίας ζωής....

Νάτσης Δημήτρης

Χολαργός 6/2/2019

.....
.....

Νάτσης Δημήτρης

3η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ἄτε δὴ οὖν οὐ πάνυ τι σοφὸς ὢν ὁ Ἐπιμηθεὺς ἔλαθεν αὐτὸν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα· λοιπὸν δὴ ἀκόσμητον ἔτι αὐτῷ ἦν τὸ ἀνθρώπων γένος, καὶ ἠπόρει ὅτι χρῆσαιτο. ἀποροῦντι δὲ αὐτῷ ἔρχεται Προμηθεὺς ἐπισκεψόμενος τὴν νομὴν, καὶ ὁρᾷ τὰ μὲν ἄλλα ζῶα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα, τὸν δὲ ἄνθρωπον γυμνὸν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον¹. ἤδη δὲ καὶ ἡ εἰμαρμένη ἡμέρα παρῆν, ἐν ἣ ἔδει καὶ ἄνθρωπον ἐξιέναι ἐκ γῆς εἰς φῶς. ἀπορία οὖν σχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἦντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὕροι, κλέπτει Ἥφαιστου καὶ Ἀθηναῶς τὴν ἔντεχνον σοφίαν² σὺν πυρὶ³ —ἀμήχανον γὰρ ἦν ἄνευ πυρὸς αὐτὴν κτητὴν τῷ ἢ χρησίμην γενέσθαι— καὶ οὕτω δὴ δωρεῖται ἀνθρώπῳ. τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτη ἔσχεν, τὴν δὲ πολιτικὴν οὐκ εἶχεν· ἦν γὰρ παρὰ τῷ Δίῳ. τῷ δὲ Προμηθεὶ εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν τὴν τοῦ Διὸς οἴκησιν οὐκέτι ἐνεχώρει εἰσελθεῖν —πρὸς δὲ καὶ αἱ Διὸς φυλακαὶ⁴ φοβεραὶ ἦσαν— εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀθηναῶς καὶ Ἥφαιστου οἶκημα τὸ κοινόν⁵, ἐν ᾧ ἐφιλοτεχνεῖτην, λαθῶν εἰσέρχεται, καὶ κλέψας τὴν τε ἔμπυρον τέχνην τὴν τοῦ Ἥφαιστου καὶ τὴν ἄλλην τὴν τῆς Ἀθηναῶς δίδωσιν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκ τούτου εὐπορία μὲν ἀνθρώπῳ τοῦ βίου γίνεται, Προμηθεὴ δὲ δι' Ἐπιμηθεῶς ὕστερον, ἠπερ λέγεται, κλοπῆς δίκη μετέλθεν⁶.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Επειδή, όμως, ο Επιμηθέας δεν ήταν και πολύ σοφός, καταξόδεψε, χωρίς να τό καταλάβει, τις ικανότητες στα ἄλογα ζῶα· τού έμεινε ακόμη χωρίς εφόδια το γένος των ανθρώπων και δεν ἔξερε τι να κάνει. Απάνω σ' αυτό το αδιέξοδό του, ἔρχεται ο Προμηθέας να επιθεωρήσει την κατανομή, και βλέπει τα ἄλλα ζῶα να ἔχουν ὅλα τα κατάλληλα εφόδια, ενώ τον ἄνθρωπο τόν βλέπει γυμνό και ἀνυπόδητο και χωρίς στρωσίδια και ὅπλα· ἐρχόταν κιόλας η ορισμένη ἀπό την μοῖρα μέρα, κατά την οποία ἔπρεπε ο ἄνθρωπος να βγει ἀπό την γη στο φως. Καθώς, λοιπόν, ο Προμηθέας βρισκόταν σε ἀμηχανία για το τι εἶδους σωτηρία να βρει για τον ἄνθρωπο, κλέβει ἀπό τον Ἥφαιστο και την Ἀθηναί τις τεχνικές γνώσεις μαζί με την φωτιά – γιατί ἦταν ἀδύνατον να ἀποκτήσει κανείς ἢ να χρησιμοποιήσει τις γνώσεις αυτές χωρίς την φωτιά – και ἔτσι, λοιπόν, τὰ δωρίζει στον ἄνθρωπο.

Κατ' αὐτὸν τον τρόπο ο ἄνθρωπος ἀπέκτησε τις ικανότητες που του χρειαζόταν για να ζήσει, την πολιτικὴ όμως ικανότητα δεν τὴν εἶχε· γιατί αὐτὴ βρισκόταν κοντά στον Δία. Και στον Προμηθεῶ δεν ἦταν δυνατό να μπει στην ἀκρόπολη την κατοικία του Δία – γιατί, ἐκτός ἀπό τα ἄλλα, και οι φρουροὶ του Δία ἦταν φοβεροὶ –, μπαίνει κρυφά ὅμως στο κοινὸ ἐργαστήρι της Ἀθηναῶς και του Ἥφαιστου, ὅπου οι δύο τους ἀσκούσαν με μεράκι τις τέχνες τους, και ἀφοῦ ἐκλέψε την τέχνη του Ἥφαιστου, που βασιζέται στην φωτιά, και την ἄλλη τέχνη, της Ἀθηναῶς, τίς χαρίζει στον ἄνθρωπο· με τον τρόπο αὐτὸ ο ἄνθρωπος ἀπέκτησε πλούσια μέσα για την ζωή του, ο Προμηθέας ὅμως ἐξαιτίας του Ἐπιμηθεῶ, ὅπως λέγεται, κατηγορήθηκε ἀργότερα για κλοπή.

Υποσημειώσεις

¹τον δὲ ἄνθρωπον γυμνὸν τε καὶ ἀνυπόδητον καὶ ἄστρωτον καὶ ἄοπλον» : Ο Αριστοτέλης στο *περὶ ζώων μορίων IV, 10, σελ 687* λέει «αυτοὶ που λένε ὅτι ὁ ἄνθρωπος δεν σχηματίστηκε καλῶς, ἀλλὰ βρίσκεται στην χειρότερη θέση βιολογικά σε σχέση με ὅλα τα ζῶα, διότι υποστηρίζουν πως εἶναι ἀνυπόδητος, γυμνός και χωρίς ὅπλα για να ἀμυνθεῖ, κάνουν λάθος και δεν μιλούν ὀρθῶς». Ο ἐκκλησιαστικός συγγραφέας **Θεοδώρητος ὁ Κύρου** γράφει: «Ο Θεός τον ἄνθρωπο, ἀν και τόν κατασκεύασε ὡς ἔλλογο ὄν με νου και μολονότι τού ἐμφύσησε την προδιάθεση να βρει μύριες ἐπιστήμες και τέχνες, τόν ἀφησε ἐντελῶς γυμνό ἀπό φυσική πανοπλία».

²έντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ : Κάποιοι θεωροῦν ὅτι τὸ πῦρ, το οποίο ὁ Προμηθεὺς ἐκόμισε στους ἀνθρώπους, εἶναι ὄχι μόνο το κοινὸ γήινο πῦρ, ἀλλὰ συνάμα και τὸ θεῖο πνεῦμα, το οποίο σαν σπινθήρας του οὐράνιου πυρός ἐνοικεῖ στον ἄνθρωπο. Ὅσοι ἔχουν αὐτὴν την γνώμη παρατηροῦν ὅτι μόνο κάτω ἀπό μια τέτοια προϋπόθεση γίνεται φανερό για ποιὸν λόγο ὁ Προμηθεὺς εἶναι ἡ προσωποποιία του πνεύματος.

³κλέπτει Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ : Ο Ησίοδος τονίζει ὅτι ὁ Προμηθεὺς ἐκλεψε τὴ φωτιά και την ἔθεσε σε νάρθηκα/ καλάμι (*Ἡσιόδου ἔργα και ἡμεραι 50*) «ἀλλὰ ὁ γενναῖος γιος του Ἰαπέτου ἐξαπάτησε τον Δία και τού ἐκλεψε την λάμψη της ἀκούραστης φωτιάς που φέγγει μακριά, βάζοντάς τὴν μέσα σε κούφιο καλάμι, για χάρη των ἀνθρώπων». Το ἴδιο τονίζει ὁ ἴδιος ὁ Προμηθεὺς στην τραγωδία του *Αἰσχύλου, Προμηθεὺς δεσμώτης (109)* «και πληρώνω τώρα για την κλεμμένη μέσα στον νάρθηκα φωτιά, ἡ οποία ἐγινε δάσκαλος κάθε τέχνης για τους ἀνθρώπους και ὁ πιο σημαντικός ὁδηγός τους».

---

⁴**Διός φυλακαὶ :** Φύλακες του Δία πρέπει να εννοήσουμε το Κράτος και τη Βία, όπως αυτό γίνεται φανερό και στην αντίστοιχη τραγωδία του Αισχύλου *Προμηθεὺς δεσμώτης*, αλλά και στου Ήσιόδου την *Θεογονία* (383-386) όπου ἡ **Στύξ**, κόρη τοῦ **Ὠκεανοῦ**, γέννησε 4 παιδιά, **τὸν Ζῆλο, τὴν Νίκη, τὸ Κράτος (δύναμη, εξουσία, ισχύ) και τὴν Βία**. Υποχρέωσε μάλιστα τον Δία να πάρει τα δύο παιδιά, **τὸ Κράτος και τὴν Βία**, ως παραστάτες του. Στον μύθο του Πρωταγόρα συμβολίζουν την δυσκολία και τις επίπονες προσπάθειες του ανθρώπου να αποκτήσει την πολιτική τέχνη (τις γνώσεις για την οργάνωση της κοινωνικής ζωής και για τον πνευματικό πολιτισμό), μιας και ο Προμηθεὺς ἠθέλε να την κλέψει, αλλά αυτή βρισκόταν στα χέρια του Δία και ἦταν αδύνατον στον Τιτάνα να μπει στην κατοικία του. Το Κράτος ως φοβερός φύλακας υποδηλώνει ὅτι εἶναι ἀνώτερο των πολιτῶν.

⁵**Ἀθηνᾶς καὶ Ἥφαιστου οἴκημα τὸ κοινὸν :** Στον Αττικό μύθο ο Ἥφαιστος και η Αθηνά ἦταν στενά συνδεδεμένοι, ὅπως μαρτυρεῖ και η διήγηση για τον Εριχθόνιο, μυθικό βασιλιά της Αττικής, ο οποίος γεννήθηκε ἀπὸ τον Ἥφαιστο και ανετράφη ἀπὸ την Αθηνά. Πέρα ἀπ' αυτό ὅμως υπήρχαν και κοινές εορτές και κοινὰ ιερά σε ὅλη την Ελλάδα, και στην Αθήνα οι δύο θεοὶ λατρεύονταν μαζί, ενώ υπήρχε προς τιμὴν και των δυο κοινὸς ναὸς στην Αγορά. Η Αθηνά συμβολίζει την θεωρητική γνώση και ο Ἥφαιστος την πρακτική.

⁶**δι' Ἐπιμηθεά κλοπῆς δίκην μετῆλθεν :** Ο Πρωταγόρας θέλει να υπενθυμίσει στους ακροατῆς του το ἀπρονόητο του Επιμηθεά. Ο Προμηθεὺς, ως γνωστόν, προσδέθηκε σε βράχο στον Καύκασο, ὅπου γύπας καθημερινὰ ἔτρωγε το συκῶτι του.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

ἔλαθεν (λανθάνω) : λάθος, αλήθεια, λήθη, λησμονιά, λαθραίος, λαθρέμπορος

καταναλώσας (καταναλίσκω) : άλωση, κατανάλωση, είλωτας, αναλώσιμος, παρανάλωμα

ἄλογα (α-λόγος) : λόγος, λογικός, αντιλογία, διάλογος, διαλογισμός, τερατολόγος, ευλογία

ἀκόσμητον (ἀκόσμητος-ον) : κόσμος, διακόσμηση, κοσμήτορας, κοσμικός, κοσμιότητα, εγκόσμιος, υπόκοσμος, ευκοσμία, κοσμηματοπωλείο

ἦπόρει (ἀπορῶ <α- πέρας) : απορία, άπορος, απορηματικός, πόρος, πέρασμα, πόρισμα, πέρας, άπειρος, αποπεράτωση

ἐπισκεψόμενος (ἐπισκοποῦμαι) : επίσκοπος, επίσκεψη, σκέψη, σκεπτικός, σκοπός, σκοπιά, σκοποβολή, ενδοσκόπηση, διάσκεψη

νομήν (νέμω) : διανομή, κατανομή, απονομή, παράνομος, νόμος, νομός, νομάρχης

όρα : όραση, διόραση, άόρατος, ενόραση, ορατότητα, όραμα, οραματισμός

εμμελῶς (μέλει) : μέλημα, αμέλεια, μεταμέλεια, άνέμελος, επιμέλεια, **άνυπόδητον (α-υπό-δέω)** : υπόδηση, υπόδημα, δεσμός, δεσμώτης, σύνδεση, συνδετήρας, αποδέσμευση, δεσμοφύλακας

ἄοπλον (α-όπλον) : όπλο, οπλισμός, οπλοκατοχή, οπλοφορία, οπλίτης, αφόπλιση, εξοπλισμός, εφοπλιστής

είμαρμένη (μείρομαι) : μοίρα, μοίρασμα, μοιρασιά, μέρος, μέρισμα, μοιραίος, συμμορία, άμοιρος, απόμερος

ἐξιέναι (εἶμι) : εισιτήριο, εξιτήριο, ανεξιτήλος, ιταμός, ιταμότητα, ισθμός, προσιτός

πυρός : πυροσβέστης, πυροφάνι, πυρώδης, πυρίτιδα, έμπυρος, πυρετός, άπύρετος, πυρομαχικά, πυροβολητής

ἔντεχνον (τίκτω) : τέχνη, τεχνητός, τεχνικός, συντεχνία, αρχιτέκτονας, βιοτεχνία, τεχνοκράτης, τέχνασμα

ἐνεχώρει (χώρα) : χώρα, εγχώριος, χώρισμα, χωρικός, αναχώρηση, υποχώρηση, καταχώρηση

κλέψας (κλέπτω) : κλοπή, κλεψιά, κλέψιμο, υποκλοπή, αντικλεπτικός, κλεπτομανής, λογοκλοπή

φυλακαί : φύλαξη, φυλαχτό, φυλάκιση, προφυλάκιση, δασοφύλακας, χαρτοφυλάκιο, επιφύλαξη

δίδωσιν : δώρο, δωρεάν, δανεικός, απόδοση, μετάδοση, επίδοση, αντιδάνειο

εὐπορίαν (πέρας) : απορία, άπορος, απορηματικός, πόρος, πέρασμα, πόρισμα, πέρας, άπειρος, αποπεράτωση

γίγνεται : γόνος, επίγονος, γονέας, γένος, γέννηση, πρωτόγονος, γενεαλογία, αναγέννηση, γονικός, γενίκευση, υπογεννητικότητα, γενική

Θέμα : ο εφοδιασμός του ανθρώπου από τον Προμηθέα με την φωτιά και τις τεχνικές γνώσεις, τα οποία ο Τιτάνας έκλεψε από τον Ήφαιστο και την Αθηνά.

ΑΞΟΝΕΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Α. ΑΠΟΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΜΥΘΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΑ (η λογική του ανθρώπου τον οδηγεί στη διαρκή βελτίωση της εξέλιξής του).

Β. ΑΝΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΟΣ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ (έλλειψη βιολογικού οπλισμού).

Γ. τὸ ἀνθρώπων γένος : ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΙΣ ΣΟΦΙΣΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ (ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΟΦΙΣΤΩΝ).

Δ. ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΑ ΣΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ (ἔντεχνος σοφία, πῦρ).

Ε. ΑΠΟΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΔΩΡΩΝ.

ΣΤ. ΑΝΘΡΩΠΟΣ *homo faber* (ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑ).

Ζ. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΡΟΜΗΘΕΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΗΣΙΟΔΟ, ΤΟΝ ΑΙΣΧΥΛΟ, ΤΟΝ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑ.

1^ο ΕΠΙΜΕΤΡΟ : ΑΠΟΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ ΜΥΘΟΥ ΠΡΟΜΗΘΕΑ

Όταν ήλθε ο Προμηθέας να ελέγξει την διανομή, βλέπει ότι τα μεν άλλα ζώα ήταν προσηκόντως καταρτισμένα, ο δε άνθρωπος γυμνός, ανυπόδητος, άστρωτος και άοπλος. Προς σωτηρία του ανθρώπου, λοιπόν, κλέβει από τον Ήφαιστο και την Αθηνά **την έντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ** και τού τὰ δωρίζει. Με αυτόν τον τρόπο ο άνθρωπος κατείχε την σοφία, την αναγκαία προς συντήρηση του βίου, όμως στερούταν την πολιτική τέχνη· γιατί αυτή υπήρχε επί της ουράνιας ακροπόλεως, της οικίας του Δία, όπου δεν ήταν επιτρεπτό στον Προμηθέα να εισέλθει. Βέβαια αυτά τα δύο στοιχεία (**έντεχνος σοφία σὺν πυρὶ**) δεν τὰ έδωσε κανένας Προμηθέας. Έξω από τον μύθο, οι δύο εκφάνσεις της λογικής, που είναι έμφυτη στον άνθρωπο, είναι **η κατασκευαστική ικανότητα και η λατρευτική ιδιότητα, όπως περιγράφει ο ίδιος ο Πρωταγόρας λίγο παρακάτω σκιαγραφώντας το θρησκευτικό αίσθημα του ανθρώπου**. Όσον αφορά τη λατρευτική ιδιότητα και την κατασκευαστική ικανότητα, οι άνθρωποι είναι συγγενείς με τους θεούς, διότι μόνο αυτοί οι δύο έχουν ένα κοινό στοιχείο : **τὸν Λόγον**. Οι άνθρωποι, λοιπόν, χρησιμοποιώντας την έμφυτη νοημοσύνη τους βρήκαν τροφή, στέγη, ενδυμασία και έμαθαν να μιλούν. Άρχισαν να εξοικειώνονται με το περιβάλλον και να προσπαθούν να επιβιώσουν.

Άρα επιβεβαιώνεται η άποψη ότι το γήινο πῦρ είναι το θείο πνεύμα που ενοικεί στον άνθρωπο, διότι θείο πνεύμα νοείται **ὁ Λόγος**, τον οποίο ο άνθρωπος ενείχε και κάποια στιγμή τόν ενεργοποίησε για να ανταπεξέλθει στον κόσμο.

Άρα πολύ ορθά ο Προμηθέας θεωρείται η προσωποποιία του πνεύματος του ανθρώπου, διότι πολύ

απλά ο Προμηθέας συμβολίζει την ευρηματική, πολυμήχανη, ανειρήνευτη, ρηξικέλευθη φύση του ανθρώπου που τον χαρακτήρισε στην πορεία του χρόνου και τον ώθησε στην δημιουργία πολιτισμού. Εντέλει ο Προμηθέας κλέβοντας τη φωτιά, αψηφώντας τις άλογες και αυθαίρετες αποφάσεις του Δία, εκφράζει και ενισχύει την ορθολογική πίστη ότι ο άνθρωπος μπορεί με την γνώση να κυριαρχήσει πάνω στην φύση, να την αλλάξει και να καλυτερέψει την ζωή του.

Και θα μπορούσαμε να επικαλεστούμε προς επίρρωση της θέσεως αυτής του Μιστριώτη ένα απόσπασμα από το δοκίμιο του Χρήστου Μαλεβίτση **“Μύθος και Λόγος”** στο οποίο αναφέρει ότι «για τον άνθρωπο εκείνης της εποχής, ή γη είναι άγνωστο τι πέρατα έχει, ή γη χάνεται στις έσχατιές του μυθικού ώκεανού...ή γλώσσα, λοιπόν, μέσα σε αυτή την περιρρέουσα ατμόσφαιρα δεν ήταν ξερό όργανο επικοινωνίας, αλλά χλωρός μίσχος μετοχής και δημιουργίας κόσμων. Είχε το βάρος της μαγικής ισχύος και της ποιητικής αποτελεσματικότητας, μέσα σ' έναν πνευματικό και ψυχικό χώρο με όρια άσαφη και παλλόμενα από μυστηριακό ριγος. Λέξεις που έχουν φτάσει σε έμας φωνητικά άτοφια, όπως φύσις, αήρ, ήλιος, πῦρ, ώκεανός, έχουν υποστεί στο μεταξύ έσωτερικές βιωματικές μεταβολές, που είναι δύσκολο, αν όχι ακατόρθωτο, να αντιληφθούμε το τοτινό βάθος και πλάτος τους. Ο Αναξιμένης, π.χ., είπε πως πρώτη αρχή του κόσμου είναι ο αήρ. Αλλά ενώ έννοουσε και τον ατμοσφαιρικό άέρα που έννοούμε και εμείς, σε αυτόν τότε δεν είχε την διακεκριμένη και έξαντικειμενισμένη έπιστημονική αντίληψη. Ο αήρ για αυτόν ήταν ή κινητική αρχή του κόσμου και ταυτόχρονα ψυχή, θεός και πνεύμα.». Με την ίδια λογική πρέπει να κατανοήσουμε και το πῦρ του Προμηθέα που δόθηκε στους ανθρώπους, βάσει και του σχολίου του Μιστριώτη.

Ο ανυπεράσπιστος άνθρωπος (άκόσμητον τό άνθρωπων γένος)

Ο μύθος θέλει τα διαθέσιμα εφόδια να είναι εξαντλημένα και τον άνθρωπο να αποτελεί ένα απλό ζώο μέσα σε όλα τα άλλα. Εκείνο, λοιπόν, που έφερε σε απόγνωση και τον Επιμηθέα και τον Προμηθέα ήταν η τέλεια γύμνια του ανθρώπου σε καθαρά βιολογικό εξοπλισμό, δηλαδή η ανικανότητά του- λόγω της απεριοσκεψιάς του Επιμηθέα- να αμυνεται, να τρέφεται και να επιβιώνει. Και ακριβώς αυτή η ανυπαρξία της δυνατότητας να εξευρεθούν για τον άνθρωπο μερικά, έστω, από τα εφόδια που είχαν δοθεί στα άλλα ζώα ήταν του αδιεξόδου, στο οποίο περιήλθαν οι δύο αδερφοί. Όταν, λοιπόν, ~~το ανθρώπινο γένος~~ χαρακτηρίζεται "άκόσμητον" νοείται η έλλειψη βιολογικού οπλισμού του ανθρώπου για την αντιμετώπιση των κινδύνων που προέρχονται από τα άλλα ζώα και τα καιρικά φαινόμενα.

Όσο θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι ο αφηγητής χαρακτηρίζει τα υπόλοιπα ζώα «άλογα», πράγμα που σημαίνει ότι ο άνθρωπος ήταν ένα ζώο λογικό/ έλλογο, δηλαδή διέθετε ήδη ένα πολύ σημαντικό εφόδιο, τον λόγον (λογική και έναρθρος λόγος), που δεν είχαν τα υπόλοιπα ζώα.

Όπως και να το διατυπώσουμε, όμως, αποτελεί πραγματικότητα ότι ο φυσικός οπλισμός του ανθρώπου είναι ελλιπής (αυτό υποστηρίζεται εξάλλου και από τη σύγχρονη φιλοσοφική ανθρωπολογία), που ωστόσο αναπληρώνεται με τον λόγο και τα άλλα εφόδια, που θα δώσει ο Προμηθέας (έντεχνος σοφία σὺν πυρὶ). Φτάνει μόνο να αναλογιστούμε πως, αν και ο άνθρωπος δεν έχει φυσικά όπλα για την αντιμετώπιση των άγριων θηρίων, παρά ταύτα δημιούργησε ο ίδιος με τα άλλα εφόδιά του

τόσο τρομερά τεχνητά όπλα, ώστε να μπορεί όχι μόνο να αμυνθεί αλλά και να εξοντώσει τα επικίνδυνα ζώα.

.....

.....

Τα δώρα του Προμηθέα στον άνθρωπο

Η συνέχεια είναι γνωστή από τον μύθο. Ο Προμηθέας έρχεται να επιθεωρήσει το έργο του αδερφού του, διαπιστώνει την θλιβερή ένδεια του ανθρώπινου γένους, και μπροστά στο αδιέξοδο διαπράττει την μεγάλη παράβαση : κλέβει την έντεχνη σοφία και την φωτιά (**τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ**) από το κοινό εργαστήριο του Ήφαιστου και της Αθηνάς και την δίνει στους ανθρώπους.

α) «έντεχνος σοφία» : Με τον όρο αυτό νοούνται όχι οι θεωρητικές γνώσεις (π.χ. φιλοσοφικές) αλλά η ευφυΐα και η κατασκευαστική ικανότητα, δηλαδή οι τεχνικές γνώσεις, οι εμπειρίες και οι δεξιότητες που σχετίζονται με τις τέχνες, είτε αυτές είναι πρακτικές (π.χ. μεταλλουργία) είτε αυτές είναι καλές τέχνες (αρχιτεκτονική, γλυπτική, κ.λπ). Σχετικά με τις καλές τέχνες η έντεχνος σοφία δεν σχετίζεται βέβαια με το ταλέντο ή την σύλληψη ενός καλλιτεχνικού έργου, αλλά με την δημιουργία των έργων αυτών, που απαιτούνται κάποιες τεχνικές γνώσεις. Με άλλα λόγια έντεχνος σοφία είναι η συστηματική και βαθιά γνώση των πραγμάτων, η οποία εξωτερικεύεται, συγκεκριμενοποιείται και αξιοποιείται σε κατασκευαστικές επιδόσεις. Για να ενεργήσει κανείς, πρέπει να γνωρίζει αυτό που επιδιώκει – και για το ελληνικό πνεύμα η ενέργεια του ανθρώπου εξαρτάται από το επίπεδο της γνώσης του. Πρόκειται, λοιπόν, για μια «τεχνογνωσία» που αναφέρεται σ' ένα ευρύτατο φάσμα εφαρμογών, από την καλλιέργεια της γης ως την θεραπεία των ασθενειών, και από την κατασκευή σπιτιών ως την αρίθμηση και τη γραφή.

β) «**ἔμπυρος τέχνη**»(σὺν πυρὶ) : Πρόκειται στην ουσία για την πρακτική εφαρμογή των τεχνικών γνώσεων, κυρίως με την χρήση της φωτιάς ως πηγή ενέργειας σε πολλές τεχνικές εφαρμογές (π.χ. μεταλλουργία). Η φωτιά λοιπόν συμβολίζει εμφατικά την πρακτική, την κατασκευαστική διάσταση της τεχνογνωσίας (**τῆς ἐντέχνου σοφίας**).

.....

.....

3° ΕΠΙΜΕΤΡΟ : Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΓΝΩΣΗ (ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ) ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

Η εξέλιξη και η πρόοδος της τεχνογνωσίας σε επιστήμη και η πρακτική της εφαρμογή ως σήμερα υπήρξε τεράστια, από τότε που το ανέφερε ο Πρωταγόρας, δηλαδή από την στιγμή εκείνη που ο άνθρωπος άρχισε να αναπτύσσει τις τεχνικές του ικανότητες.

Ωστόσο η επιστήμη πια δεν δίνει κανένα νόημα στη ζωή μας· και όχι μόνο αυτό, αλλά καταστρέφει την ζωή πάνω στον πλανήτη. Πόσες αναλύσεις δεν έχουν γραφεί για την απειλή των μέσων μαζικής καταστροφής και τον ρόλο τους στη διαμόρφωση των ισορροπιών πάνω στην σύγχρονη ανθρωπότητα, για την ανοίκεια καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος, δηλαδή του ισορροπημένου βιοτόπου μέσα στον οποίο ανδρώθηκε ο άνθρωπος, για την εξάντληση των φυσικών πηγών και των πηγών ενέργειας, για το πρόβλημα του υπερπληθυσμού, για τον αφύσικο τρόπο ζωής μέσα στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις του τεχνολογικού πολιτισμού, για την εξάπλωση του κύματος βίας και του πολεμικού κλίματος σε εποχή που όλοι υμνούν την ειρήνη και την δημοκρατία, για την μηχανοποίηση –

τέλος- της ζωής και τον κίνδυνο υποταγής του ανθρώπου στα ίδια του τα δημιουργήματα, σε φυσικές δυνάμεις που ο ίδιος με την επιστήμη του ελευθέρωσε. Ο άνθρωπος έχει οδηγηθεί σε ένα σημείο υπερβολής· η τεχνογνωσία και η πρακτική της εφαρμογής υπήρξε κάτι που τον εξέλιξε, τον έσωσε, τον οδήγησε στην εξοικείωσή του με το περιβάλλον, και εν γένει στην βελτίωση της ζωής του. Ωστόσο, ειδικά τον τελευταίο αιώνα, αιώνας που γιγαντώθηκε η Τεχνολογία, έχει επικρατήσει το πνεύμα του ωφελιμισμού και της χρησιμοθηρίας στον άνθρωπο. Ο επιστήμονας δεν διακρίνεται καθόλου από διανοητική ταπεινοφροσύνη, ενίοτε στερείται ουσιώδους παιδείας (όχι εκπαίδευσης και ειδίκευσης)· αισθάνεται αλαζόνας με θεϊκες ικανότητες. **Μα, ο επιστήμονας είναι νομοευρέτης. Υπηρετεί την Φύση, πρέπει να αισθάνεται ταπεινόφρων απέναντι στην Φύση.**

Πρέπει να παραμείνει ηθικά ακέραιος, να διατηρήσει την πίστη του στην ομορφιά της ανθρώπινης ζωής, να πιστέψει πως παραμένει η κορωνίδα της δημιουργίας και πως είναι έγκλημα μέγιστο η ωμή βία μίας φυσικής δύναμης, την οποία ο ίδιος με την επιστήμη του ελευθέρωσε, να απειλεί με εξαφανισμό ό,τι καλό ο πολιτισμός αιώνων δημιούργησε. Ο επιστήμονας, επίσης, τώρα πια δεν έχει σαν στόχο την αλήθεια, αλλά την ωφέλεια. **Ο επιστήμονας πρέπει να είναι ζητητής της αλήθειας.** Ασχέτως του γεγονότος ότι πολλάκις τα πορίσματα της επιστημονικής έρευνας αποδεικνύονται ωφέλιμα για την ανθρωπότητα, ο φυσικός επιστήμονας δεν πρέπει να θέτει εκ των προτέρων στόχους με γνώμονα την πρακτική ωφέλεια που θα αποκομίσει από αυτήν την έρευνα ή το καθαρά ατομικό όφελος. Αν σκεφτεί έτσι, δηλαδή ωφελιμιστικά, τότε αρχίζει και υποτάσσει την επιστήμη του όχι στο συμφέρον των λαϊκών μαζών, αλλά σε οργανισμούς μή επιστημονικούς, π.χ. στρατιωτικούς,

κυβερνητικούς, οι οποίοι το μόνο που επιζητούν είναι να αποκτήσουν δύναμη και εξουσία...

Όλα αυτά δεν θα πρέπει να μας ξενίζουν, όταν οι επιστήμονες πια στερούνται ενός ηθικού κώδικα, στον οποίο πρέπει να αφοσιώνονται. Παρατηρείται έλλειψη μίας στοιχειώδους και υπολογίσιμης πνευματικής συγκρότησης στους περισσότερους φυσικούς επιστήμονες, με αποτέλεσμα -έστω- την ανυπαρξία ενός υποψιασμού μίας τέτοιας ηθικής στάσης του φυσικού επιστήμονα. Και αυτό οφείλεται στο ότι έχει δοθεί βαρύτητα στην εκπαίδευση και στην ειδίκευση και όχι στην Παιδεία....

Και αυτά είναι τα αποτελέσματα του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, του αντίστοιχου της αρχαιότητας, μόνο που τότε υπήρξε ένας Σωκράτης και ένας Πλάτωνας που προσπάθησαν να αναστείλουν τις καταστροφικές συνέπειες. Οι αιώνες του Διαφωτισμού, λοιπόν, δημιούργησαν την ψευδαίσθηση πως εφεξής ο άνθρωπος μπορεί να συμπεριφέρεται ως έλλογο ον. Ωστόσο αυτό αποδείχτηκε σαθρό, όπως αναφέραμε στην αρχή, με όλες τις καταστροφές που έχει υποστεί ο άνθρωπος τον τελευταίο αιώνα. Η εκπαίδευση καθιστά τον άνθρωπο ικανό να αντιμετωπίσει τις βιοτικές του ανάγκες, να γνωρίσει τον κόσμο γύρω του, εν ολίγοις η εκπαίδευση σχετίζεται με την εξωτερικότητα του ανθρώπου· γι' αυτό, **ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ=ΕΠΙΣΤΗΜΗ=ΓΝΩΣΗ**. Στην εποχή μας, υπάρχει αδιάσειστη πίστη στις αξίες της επιστήμης, στην εποχή του γιγαντισμού της Τεχνολογίας, στην εποχή του τεχνικού πολιτισμού. Θα πρέπει, όμως, να δοθεί βαρύτητα στην Παιδεία, για να αντιστραφεί το κλίμα, η οποία σχετίζεται με την εσωτερικότητα του ατόμου, σχετίζεται με την «**Αλήθεια**», σχετίζεται με τον ευγενισμό της ζωής, με την εγκαθίδρυση ενός συστήματος αξιών που προικίζουν τον άνθρωπο με ένα βαθύτερο νόημα. Η Παιδεία προσδιορίζει το **Είναι** μας, την παρουσία μας στον Κόσμο. Η

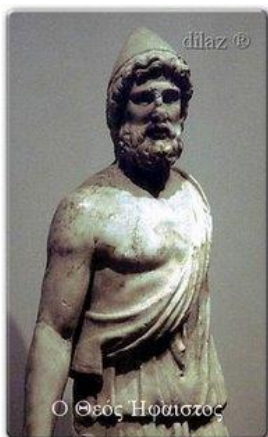

παιδεία γίνεται δημιουργός και φορέας αξιών που ξεκινούν από τον άνθρωπο και αφορούν τον άνθρωπο, ώστε να αποτελούν τα όρια των σωστών ανθρώπινων διαστάσεων. Δηλαδή να γνωρίζουμε και να διακρίνουμε το ελεύθερο και το ανελεύθερο, το καλό και το κακό, το όσιο και το ανόσιο, το μετρημένο και το άμετρο, κ.λπ.

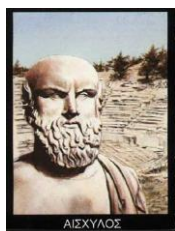
Στην επίγνωση και στην κατάκτηση αυτών των αξιών καμία επιστήμη δεν μάς οδηγεί. Μόνο ο δρόμος της φιλοσοφίας, όχι σαν μίας στεγνής ιστορικής, εγκυκλοπαιδικής μάθησης, αλλά σαν μίας εγγενούς και ενεργούς διάθεσης προς το «**γνησίως φιλοσοφείν**», το οποίο νοητέον ως γνήσιος και ανυπόκριτος πνευματικός αγώνας.

Αν λοιπόν, δρόμος για την επίγνωση και δημιουργία αξιών, για τον προσδιορισμό του **Είναι** μας στον Κόσμο είναι η φιλοσοφία, όργανο αυτό του φιλοσοφείν είναι η Παιδεία. Η διαφορά της προς την Εκπαίδευση είναι προφανής: η πρώτη μας οδηγεί προς τα έξω, προς τις γνώσεις (προς την εξωτερικότητα), ενώ η δεύτερη προς τα μέσα, προς την επίγνωση (προς την εσωτερικότητα). Δεν ήταν καθόλου τυχαίο που ο θείος Πλάτωνας για την Παιδεία είχε πει : «**Τελικός στόχος της Παιδείας δεν μπορεί να είναι η γνώση του εξωτερικού κόσμου, αλλά η υψηλή θέαση της ιδέας του Ἄγαθου**».

Συμπέρασμα: *Στην εποχή μας υπάρχουν εκατομμύρια άνθρωποι άριστα εκπαιδευμένοι, όμως ελάχιστοι άνθρωποι γνήσια πεπαιδευμένοι.*

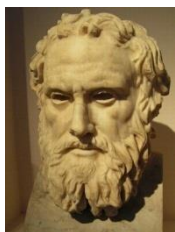

4^ο ΕΠΙΜΕΤΡΟ : Ο ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΗΣΙΟΔΟ-ΑΙΣΧΥΛΟ-ΠΡΩΤΑΓΟΡΑ

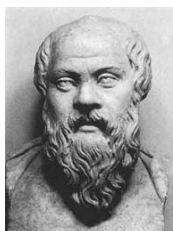

ΑΙΣΧΥΛΟΣ : Για την προσφορά του Προμηθέα στους ανθρώπους κάνει λόγο ο Αισχύλος στην τραγωδία **Προμηθεὺς Δεσμώτης**. Σύμφωνα με τον Αισχύλο οι άνθρωποι ζούσαν αρχικά σε σπηλιές, ενώ δεν είχαν νου και σκέψη και έτσι δεν μπορούσαν να συλλάβουν με τις αισθήσεις τους και να κατανοήσουν τον κόσμο. Ο Προμηθέας τούς φώτισε όμως με νου και σκέψη και τούς δίδαξε όλες τις τέχνες : την αρχιτεκτονική και ξυλουργική, την αστρονομία, τα μαθηματικά, την γραφή, την γλώσσα, την ιστορία, την γεωργία, την χρήση των ζώων και την ίππευση, την ναυτική τέχνη, την ιατρική, την φαρμακευτική, την μαντική, την μεταλλοτεχνία. Από τις παραπάνω τέχνες μόνο η αρχιτεκτονική και η γλώσσα αναφέρονται από τον Πρωταγόρα, ο οποίος μιλά ακόμα για

την θρησκεία, τα ενδύματα, τα υποδήματα και τις τροφές. Στόχος του Αισχύλου είναι να απαριθμήσει τις ευεργεσίες του Προμηθέα. Στο έργο του Αισχύλου ο ίδιος ο Προμηθέας αφηγείται τα γεγονότα. Ο λόγος του Προμηθέα στον Αισχύλο είναι ποιητικός και συναισθηματικά φορτισμένος, καθώς *ένας τραγικός ήρωας είναι στον Αισχύλο ο Προμηθέας.*

ΗΣΙΟΔΟΣ : Στον μύθο του Προμηθέα αναφέρεται και ο Ησίοδος στην **Θεογονία** του. Ο Ησίοδος στην αρχή αναφέρεται λακωνικά στην ευστροφία του Προμηθέα, στον γρήγορο νου του που εξαπάτησε τον Δία στην μοιρασιά του βοδιού. Επίσης, τον παρουσιάζει ασεβή και δόλιο. Σχετικά με την κλοπή της φωτιάς προβάλλει πιο πολύ την πράξη και όχι τον σκοπό του Προμηθέα. Τόν προβάλλει ως κλέφτη και όχι ως ευεργέτη των ανθρώπων. Δημιουργεί έτσι μια κακή εικόνα και φαίνεται ο αφηγητής να είναι με το μέρος του Δία. Επίσης, αναφέρεται και στην οργή του Δία και στην σκληρή τιμωρία του **Προμηθέα**, *ώστε να παρουσιάζεται ως κλέπτης* ο Προμηθέας στον Ησίοδο.

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ : Ο Πρωταγόρας στον μύθο του υιοθετεί τα ουσιώδη σημεία των αφηγήσεων του Ησίοδου και του Αισχύλου, αλλά τά προσαρμόζει στις ανάγκες του μύθου που αφηγείται και δεν μπαίνει σε λεπτομέρειες σχετικά με την ποινή που επιβλήθηκε στον φιλόανθρωπο Τιτάνα. Ο Προμηθέας δεν είναι εδώ ο τραγικός ήρωας που ευεργετεί τους ανθρώπους, ούτε αμφισβητεί ταυτόχρονα την απάνθρωπη αυταρχικότητα του Δία, επιλέγοντας έτσι να συγκρουστεί μαζί του και τελικά να συντριβεί. Εδώ ο Προμηθέας είναι ο ευρηματικός και καλοπροαίρετος

διεκπεραιωτής μιας εντολής, ο οποίος ωστόσο ξεπερνά τις δικαιοδοσίες του και διαπράττει την παράβαση από οίκτο για ένα ζωικό είδος, το οποίο έμεινε ακούσια χωρίς τον απαιτούμενο για την επιβίωση του εξοπλισμό. Ο Πρωταγόρας αναφέρει μόνο την κλοπή της φωτιάς και αυτό για να τονίσει τα ευεργετικά της αποτελέσματα στον άνθρωπο. Ο Πρωταγόρας παρουσιάζει τον Προμηθέα ως **ευεργέτη και προστάτη των ανθρώπων**.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Σε ποια κατάσταση βρέθηκε ο άνθρωπος στην «επιθεώρηση» του Προμηθέα;
2. Πώς έλυσε ο Προμηθέας το πρόβλημα που είχε δημιουργήσει η κατανομή του Επιμηθέα;
3. **τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρί :** «Οι τεχνικές γνώσεις εννοούνται εδώ χορηγημένες στον άνθρωπο ως ολοκληρωμένο σύνολο **a priori** και όχι ως θησαύρισμα σταδιακής πείρας μέσα στους αιώνες». Συμφωνείτε με την «ανάγνωση» αυτή του μύθου ή όχι και γιατί;
4. Πώς υποκαθιστά ο άνθρωπος την έλλειψη οργάνων προσαρμογής;
5. Γιατί ο Ήφαιστος και η Αθηνά αναφέρονται μαζί; Τι αντιπροσώπευαν και ποια σχέση είχαν με την πόλη των Αθηνών;
6. Ο Πρωταγόρας στον μύθο αναφέρεται στον άνθρωπο γενικά, χωρίς καμία διάκριση καταγωγής, κοινωνικής τάξης κ.τλ. Η έννοια **ἄνθρωπος** είναι δηλαδή γενική και δηλώνει το ανθρώπινο γένος. Ποια σημασία νομίζετε ότι έχει η αντίληψη αυτή; Πώς θα κρίναμε σήμερα τη σπουδαιότητά της; (Να διαβάσετε από την εισαγωγή του βιβλίου σας τα σχετικά με τὸν Ἴππία και τὸν Ἀντιφῶντα).
7. **Διὸς φυλακαί :** Τις φρουρές του Δία αποτελούσαν ἡ **Βία** και τὸ **Κράτος**, ὄργανα της εξουσίας του Δία, που συναντάμε στην **Θεογονία** τοῦ Ἡσιόδου (385) και στον **Προμηθεὺς Δεσμώτης** τοῦ Αἰσχύλου (στ. 12-87). Τι

συμβολίζουν, κατά την γνώμη σας, σε συνδυασμό με την όλη παρουσία των θεών στον μύθο του Πρωταγόρα;

8. Τι νομίζετε ότι συμβολίζει η κλοπή της φωτιάς από τον Προμηθέα;

9. Πώς εξυπηρετεί την οικονομία του μύθου (ενότητες 2 και 3) ο καταμερισμός των αρμοδιοτήτων ανάμεσα στον Προμηθέα και τον Επιμηθέα;

10. Να εντοπίσετε στο κείμενο τις λέξεις που αναφέρονται στον **Έπιμηθέα και τὸν Προμηθέα** (ενότητες 2 και 3) και να σκιαγραφήσετε την προσωπικότητα και τον ρόλο καθενός στην δημιουργία. Να λάβετε υπ' όψιν σας και την ετυμολογία των ονομάτων τους.

11. Να επισημάνετε στο κείμενο όλα εκείνα τα στοιχεία με τα οποία δίνεται εμφατικά το πόσο καλά φυλαγμένη και απροσπέλαστη ήταν η πολιτική τέχνη. Η υπογράμμιση τού ότι φοβεροί φρουροί προστάτευαν αυτό το αποκλειστικό κτήμα των θεών τι άραγε υποδηλώνει κατά την γνώμη σας;

12. Η «**έντεχνος σοφία**» εφόσον δεν συνοδεύεται από την φωτιά, δεν μπορεί ούτε να αποκτηθεί ούτε να αποδειχτεί χρήσιμη : **α)** Τι υποδηλώνει η στενή αλληλεξάρτηση τους; **β)** Γιατί η θέση αυτή του Πρωταγόρα θεωρείται ότι προαναγγέλλει τις νεώτερες, ιστορικά, τοποθετήσεις επί του προκειμένου;

13. Να μελετήσετε το παράθεμα με τίτλο «**ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέως**» σε συνδυασμό με τους στίχους **440 και εξής** της τραγωδίας **τοῦ Αἰσχύλου Προμηθεὺς Δεσμώτης**, καθώς και τους στίχους **332-376** της τραγωδίας **τοῦ Σοφοκλέους Ἀντιγόνη**, και να προσπαθήσετε να δείξετε ότι, τελικά, ο

Προμηθέας συμβολίζει τον ίδιο τον άνθρωπο- τον ευρηματικό, τον πολυμήχανο, τον ρηξικέλευθο, τον ανειρήνευτο –που χαρακτηρίζεται από ιστορικότητα και είναι δημιουργός πολιτισμού.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Να γραφούν συνώνυμα και αντώνυμα στην αρχαία ελληνική των παρακάτω λέξεων του κειμένου : **τά ἄλογα, ἔλαθεν, ἠπόρει, ὄρα, χρησίμην, εἰσέρχεται, εὐπορία.**

2. Με ποιες λέξεις του κειμένου έχουν ετυμολογική συγγένεια παρακάτω λέξεις της ν.ε. : **δυναμίτιδα, γενική, επίσκοπος, άσχετος, εφημερίδα, κτηματίας, εισιτήριο, δοτική, ένδικος.**

3. Να συνδεθούν σημασιολογικά οι στήλες Α και Β :

A	B
1.οὐκέτι ἐνεχώρει	α. διώχτηκε δικαστικά
2.ἀνυπόδητον	β. δεν είχε πια καιρό
3.ἀπορία σχόμενος	γ. γί' αυτόν τον λόγο
4.τήν ἔντεχνον σοφίαν	δ. επειδή βρέθηκε σε αμηχανία
5.κτητήν τῷ γενέσθαι	ε. χωρίς υπόδεση
6.λαθῶν εἰσέρχεται	στ. τις τεχνικές γνώσεις
7. ἐκ τούτου	ζ. να αποκτηθεί από κάποιον
8. δίκη κλοπῆς μετῆλθεν	η. μπαίνει κρυφά

4^ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ : ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ 324A-C

ὅσα γὰρ ἡγοῦνται ἀλλήλους κακὰ ἔχειν ἄνθρωποι φύσει ἢ τύχῃ, οὐδεὶς θυμοῦται οὐδὲ νουθετεῖ οὐδὲ διδάσκει οὐδὲ κολάζει τοὺς ταῦτα ἔχοντας, ἵνα μὴ τοιοῦτοι ᾧσιν, ἀλλ' ἐλεοῦσιν· οἷον τοὺς αἰσχροὺς ἢ σμικροὺς ἢ ἀσθενεῖς τίς οὕτως ἀνόητος ὥστε τι τούτων ἐπιχειρεῖν ποιεῖν; ταῦτα μὲν γὰρ οἶμαι ἴσασιν ὅτι φύσει τε καὶ τύχῃ τοῖς ἀνθρώποις γίνεσθαι, τὰ καλὰ καὶ τὰναντία τούτοις· ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς οἴονται γίνεσθαι ἀγαθὰ ἀνθρώποις, ἐάν τις ταῦτα μὴ ἔχῃ, ἀλλὰ τὰναντία τούτων κακὰ, ἐπὶ τούτοις που οἶ τε θυμοὶ γίνονται καὶ αἰ κολάσεις καὶ αἰ νουθετήσεις. ὧν ἔστιν ἓν καὶ ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ συλλήβδην πᾶν τὸ ἐναντίον τῆς πολιτικῆς ἀρετῆς·

ἐνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νουθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὔσης. εἰ γὰρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὧ Σώκρατες, τοὺς ἀδικοῦντας τί ποτε δύναται, αὐτὸ σε διδάξει ὅτι οἶ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἶναι ἀρετῆν. οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα, ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται· ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος

τιμωρεῖται —οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγέννητον θεῖη— ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὕτως μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα. καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἶναι ἀρετῆν· ἀποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει. ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν ὅσοιπερ τιμωροῦνται καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἶ τε ἄλλοι ἄνθρωποι οὕς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι οἱ σοὶ πολῖται· ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετῆν. ὡς

μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται οἱ σοὶ πολῖται καὶ χαλκέως καὶ σκυτοτόμου συμβουλευόντος τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι διδακτὸν καὶ παρασκευαστὸν ἡγούνται ἀρετὴν, ἀποδέδεικταί σοι, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὥς γέ μοι φαίνεται.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Η τιμωρία κατά τον Πρωταγόρα αποδεικνύει το διδακτὸν της ἀρετῆς. Για **τι εἶδους τιμωρία** κάνει λόγο στο ἀπόσπασμα που σὰς δίνεται; **Να συγκρίνετε** τον λόγο του Πρωταγόρα για την τιμωρία με τα παρακάτω ἀπόσπασματα και **να καταδείξετε την καινοτομία** των λεγομένων του:

Ἀλλὰ Ἀχιλλέα, δάμασε την μεγάλη σου καρδιά· οὔτε πρέπει να ἔχεις ἀνήλεη καρδιά· ἀκόμα και οἱ ἴδιοι οἱ Θεοὶ ἀλλάζουν γνώμη, οἱ ὁποῖοι ἔχουν περισσότερη ἀρετὴ, τιμὴ και δύναμη. Και οἱ ἄνθρωποι με θυσίες και με πράξεις δεήσεις και με σπονδές και με κνίσσα μαλακώνουν την οργή τους, ὅταν κάποιος σφάλλει και υπερβεί το θεμιτό και το δίκαιο. Γιατί οἱ Λιτῆς εἶναι κόρες του μεγάλου Δία, και εἶναι κουτσές, ζαρωμένες και ἀλλήθωρες, οἱ ὁποῖες τρέχουν διαρκῶς πίσω ἀπὸ την Ἄτη. Ἡ Ἄτη εἶναι δυνατὴ και γοργοπόδαρη, και γι' αὐτὸν τον λόγο τρέχει πιο γρήγορα ἀπ' ὅλες, και προφταίνει να βλάψει τους ἀνθρώπους σ' ὅλην την γη· και ἀπὸ πίσω ἔρχονται οἱ Λιτῆς και τούς γιατρεύουν. Ὅποιος θα τίς σεβαστεῖ αὐτές τις κόρες του Δία, ὅταν πλησιάζουν, αὐτὸν τὸν ωφελοῦν και εἰσακοῦν τις προσευχές του· *ὅποιος ὁμως τίς περιφρονῆσει και τίς ἀρνηθεῖ, παρακαλοῦν τον Δία, τον γιο του Κρόνου, ὅταν πάνε σε αὐτόν, να τὸν κυνηγήσει ἡ Ἄτη και να τὸν ἐκδικηθεῖ. Ὅμως, Ἀχιλλέα, δώσε και συ να βρουν οἱ κόρες*

του Δία την τιμή, η οποία λύγισε την γνώμη και άλλων
δοξασμένων ανδρών....

(Ομήρου *Ιλιάς* I 495-511)

[*Λιτές* : Οι θεοποιημένες και προσωποποιημένες
παρακλήσεις, οι οποίες

είναι αδερφές της Άτης και βρίσκονται πίσω από αυτήν.

Άτη : Η θεοποιημένη και προσωποποιημένη τύφλωση του νου,
η οποία αποστέλλεται από τον Δία, σε περίπτωση
παραβίασης του ηθικού κώδικα συμπεριφοράς ή ύβρεως, και η
οποία προκαλεί τις απερίσκεπτες πράξεις, που επιφέρουν
ολέθρια αποτελέσματα....]

ΑΓΓΕΛΙΟΦΟΡΟΣ :

Για τον έβδομο θα μιλήσω τώρα που βρίσκεται στην
έβδομη πύλη, για τον δικό σου αδερφό (τον Πολυνείκη),
που εξαπολύει κατάρες εναντίον της πόλης· λέει,
λοιπόν, **ότι**, αφού ανέβει στους πύργους και
κοινοποιήσει την επιστροφή του, τραγουδώντας
νικητήριο παιάνα, που θα αναφέρεται στην άλωση της
πόλης, **θα συγκρουστεί μαζί σου και, ή θα πεθάνει δίπλα
σου σκοτώνοντάς σε, ή εσένα, που τόν ατίμασες
έξορίζοντάς τον, θα σε εκδικηθεί με τον ίδιο τρόπο....**

(Αίσχύλου *Έπτα επί Θήβας* 631-638)

Μονάδες 20

2. «ὅσα δὲ ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς οἴονται
γίνεσθαι ἀγαθὰ ἀνθρώποις, ἐάν τις ταῦτα μὴ ἔχη, ἀλλὰ
τάναντία τούτων κακὰ, ἐπὶ τούτοις που οἷ τε θυμοὶ
γίνονται καὶ αἱ κολάσεις καὶ αἱ νουθετήσεις.». Ο
Πρωταγόρας κάνει κάποιες παρατηρήσεις (**θυμοί,
κολάσεις, νουθετήσεις**) για όσους επιδεικνύουν
συμπεριφορά αντίθετη προς αυτήν, που αρμόζει στον

καθιερωμένο ηθικό κώδικα. **Αναζητήστε αυτές** στο παρακάτω απόσπασμα και **να τις κρίνετε** :

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ 325c5 - 326e5

“Στην πραγματικότητα αρχίζουν από την παιδική ηλικία να διδάσκουν και να νουθετούν, συνεχίζοντας για όλην την ζωή. Αμέσως μόλις αρχίσει να καταλαβαίνει ένα παιδί τι τού λένε, και η παραμάνα του και η μητέρα του και ο παιδαγωγός του και ο ίδιος ο πατέρας του αγωνίζονται γι' αυτό το πράγμα, για τó πώς δηλαδή θα βελτιωθεί το αγόρι, διδάσκοντάς το για κάθε του πράξη και για κάθε του λόγο και εξηγώντας του ότι αυτό είναι δίκαιο και το άλλο άδικο, και ότι αυτό είναι καλό και το άλλο αισχρό, και αυτό όσιο και εκείνο ανόσιο, και ότι αυτά πρέπει να τά κάνεις και αυτά να μην τά κάνεις. Κι όταν ακούει με την θέλησή του, πάει καλά. Εάν όμως δεν υπακούει, τότε, με τις απειλές και τα χτυπήματα τó "ισιώνουν", σαν δέντρο που λυγίζει και γέρνει. Κι ύστερα, όταν τó στέλνουν στους δασκάλους, δίνουν εντολή να επιμεληθεί ο δάσκαλος περισσότερο την *εὐκοσμία* των παιδιών, παρά τα γράμματα και την μουσική. Και οι δάσκαλοι άλλωστε γι' αυτό φροντίζουν κυρίως. Και μόλις τα αγόρια μάθουν τα γράμματα και είναι σε θέση στο εξής να καταλάβουν ένα γραπτό κείμενο, όπως μέχρι τώρα καταλάβαιναν τον προφορικό λόγο, τά βάζουν, καθισμένα στα θρανία τους, να διαβάζουν δυνατά τα ποιήματα των μεγάλων ποιητών και τά αναγκάζουν να μάθουν απ' έξω αυτά τα έργα, στα οποία υπάρχουν πολλές συμβουλές, αλλά και αναλύσεις για τα πράγματα, και έπαινοι και εγκώμια για τους αρχαίους ήρωες, προκειμένου το αγόρι να θελήσει να τούς μιμηθεί και να έχει την διάθεση να γίνει παρόμοιος [...].

Και όταν πια φύγουν αυτοί [δηλ. οι νέοι άνδρες] από τους δασκάλους, η πόλη, με την σειρά της, τούς αναγκάζει να μάθουν τους νόμους και να ζουν σύμφωνα με αυτούς, ώστε

να μην ενεργούν από μόνοι τους και όπως νομίζουν οι ίδιοι [...]. Έτσι και η πόλη, υπογραμμίζοντας τους νόμους, αυτά τα επινοήματα των καλών, παλαιών νομοθετών, αναγκάζει και όσους ασκούν ένα αξίωμα και όσους άρχονται να συμμορφώνονται με αυτούς. Εκείνος δε ο οποίος τούς παραβαίνει υφίσταται κυρώσεις, και οι κυρώσεις αυτές ονομάζονται, και σε σάς εδώ [δηλ. στην Αθήνα] και σε πολλά άλλα μέρη, εϋθύνες, λες και η δικαιοσύνη ξαναβάζει [τον παραβάτη] στην ευθεία. Ενώ λοιπόν είναι τόσο μεγάλη η προσπάθεια που καταβάλλεται για την αρετή και στο ιδιωτικό και στο δημόσιο επίπεδο, εσύ Σωκράτη εκπλήσσεσαι και απορείς αν η αρετή είναι διδακτή; Το εκπληκτικό όμως θα ήταν μάλλον τό να μη μπορεί να διδαχθεί η αρετή.”

Μονάδες 20

3. Να δηλώσετε το σωστό και το λάθος στις κάτωθι προτάσεις :

- Ο Σωκράτης πίστευε πως υπάρχουν σχετικές αλήθειες, αναλόγως της κρίσεως του κάθε ανθρώπου.
- Ο Πλάτωνας απογοητεύτηκε από όλα τα πολιτεύματα που είδε και γνώρισε.
- Στην Ακαδημία του Πλάτωνα διδάσκονταν ιδιαίτερα οι γλωσσικές σπουδές.
- Το λογοτεχνικό τέχνασμα της διήγησης από τον Σωκράτη σε φίλο του για τον διάλογο με τον Πρωταγόρα δίνει στο έργο αυτό πειστικότητα.
- Ο πλατωνικός Σωκράτης δεν ήταν ιδιαίτερα επικριτικός προς την μέθοδο του μύθου ως αποδείξεως από τους σοφιστές.

-Με την ολοκλήρωση του έργου αυτού ο Σωκράτης και ο Πρωταγόρας κατέληξαν σε ένα οριστικό συμπέρασμα για την φύση της αρετής.

Μονάδες 10

4. Να γράψετε δύο ομόρριζα της αρχαίας ή της νέας ελληνικής, απλά ή σύνθετα, για τις παρακάτω λέξεις : ἴσασιν, κτητῆς, ἀλογίστως, κολάζειν, ἰκανῶς. Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1.

Α) Σε σχέση, λοιπόν, με τό ότι οι ηθικο-πλαστικές αρετές δεν είναι έμφυτες και διδάσκονται, ο Πρωταγόρας διατυπώνει την θεωρία του για τις ποινές, που δίκαια έγινε πασίγνωστη, με την φωτισμένη απόρριψη των κινήτρων της εκδίκησης ή της ανταπόδοσης. Κατά την διαδικασία της ποινής δεν κυριαρχεί το πάθος της αντεκδίκησης για το διαπραχθέν αδίκημα και δεν επιδιώκεται να "πληρώσει" ο ένοχος για όσα διέπραξε, και αυτό διότι η επιβολή της ποινής γίνεται με νηφαλιότητα και σωφροσύνη, που δεν αμαυρώνονται από την παραμικρή σκιά θηριώδους διάθεσης, και επίσης διότι προτανεύει ο ρεαλισμός και η ευφυΐα, ώστε να μη λησμονείται ότι με την ποινή δεν πρόκειται να ξεγίνουν όσα έγιναν.

Ο σκοπός της επιβολής των ποινών κατά τον Πρωταγόρα είναι μια ακόμη ισχυρή απόδειξη ότι η αρετή δεν είναι έμφυτη, αλλά μπορεί να μεταδοθεί και να αφομοιωθεί με την διαδικασία της διδασκαλίας : Η ποινή δεν επιβάλλεται στους ενόχους για εκδικητικούς λόγους ή για ανταπόδοση. Ουσιαστικά ο σκοπός της ποινής είναι σωφρονιστικός και παραδειγματικός. Δηλαδή να διαπαιδαγωγηθεί η διαταραγμένη προσωπικότητα του δράστη, ώστε στο μέλλον να κάνει ορθές επιλογές, να ενστερνιστεί τις αρετές και να μπορέσει να συμβιώσει με τους υπολοίπους, και αφετέρου όσοι δουν τον δράστη να τιμωρείται να αποφύγουν να διαπράξουν τα ίδια.

Η λέξη "τό κολλάζειν" (η τιμωρία) θα χρησιμοποιηθεί με την σημασία της έλλογης τιμωρίας, η οποία δεν έχει στόχο την ακύρωση ή την θεραπεία του αδικήματος που έχει διαπραχθεί στο παρελθόν· κάτι τέτοιο είναι αδύνατον, καθώς ό, τι έγινε αποτελεί πραγματικότητα που δεν μπορεί

να διορθωθεί. Επομένως μια προσπάθεια για ακύρωση ή θεραπεία δεν έχει λόγο. Έτσι ο στόχος αφορά το μέλλον και είναι διττός:

α) Σωφρονισμός αυτού που αδίκησε, ώστε να μην υποπέσει ξανά

στο μέλλον σε αδίκημα.

β) Παραδειγματισμός των άλλων, ώστε να μην υποπέσουν και

αυτοί στο μέλλον σε αδίκημα.

Ο Πρωταγόρας λοιπόν απορρίπτει την εκδίκηση ως σκοπό και κίνητρο της ποινής.

Β) Σε σχέση με το απόσπασμα από τον Όμηρο είναι εμφανής η αντίθεση :

Εδώ παρουσιάζεται κατά κάποιον τρόπο η θείκη τιμωρία· αυτή προέρχεται από τον μη σεβασμό εκ μέρους ενός ήρωος. Η *τιμή* απορρέει από τη γενικότερη αρχή που επιβάλλει να αναγνωρίζει κανείς την θέση που του αρμόζει, και αντίστροφα να αναγνωρίζει την θέση που αρμόζει στους άλλους. Εκτός δηλαδή από τό να απαιτεί κανείς την προσήκουσα συμπεριφορά προς τον ίδιο, πρέπει να τήν επιδεικνύει και προς τους άλλους. Ο πρακτικός αυτός κώδικας συμπεριφοράς ενισχύεται ενίοτε με τό να τίθεται υπό την προστασία μίας θεότητας, ώστε κάθε παραβίασή του από έναν θνητό να αποτελεί προσβολή απέναντι στην θεότητα και να επισύρει την τιμωρία. Η αποπομπή του ικέτη ιερέα Χρύσου από τον Αγαμέμνονα και η άμεση επιβολή αντιποίνων από τον Απόλλωνα αποτελούν την αρχή της Ιλιάδος, ενώ ο Αχιλλέας προειδοποιείται, στο απόσπασμα που παρατίθεται, από τον γέροντα Φοίνικα να μην υποπέσει στο ίδιο σφάλμα...

Πρεσβεία αποτελούμενη από τον Όδυσσέα, τον Αϊάντα και τον γερο-Φοίνικα απεστάλη στον Αχιλλέα με δώρα, για να παρακαλέσουν την επιστροφή του στην μάχη. Την στιγμή του αποσπάσματος ο Φοίνικας ζητά από τον

Αχιλλέα να μη παραβλέψει τις δεήσεις τους, οι οποίες εξάλλου εκπροσωπούν όλους τους Άχαιούς, διότι αυτές προστατεύονται ως θεότητες (Λιτές) από τον Δία, και τότε θα επέλθει η θεϊκή τιμωρία. Η θεϊκή τιμωρία είναι η Άτη, η οποία θα επιφέρει σύγχυση του νου του Άχιλλέα, με τραγικά αποτελέσματα για τον ίδιο.

Η ποινή αυτή είναι φανερά εκδικητική, σε αντίθεση με την έλλογη ποινή του Πρωταγόρα, η οποία έχει σωφρονιστικό και παραδειγματικό σκοπό. Δεν θα πρέπει επίσης να παραβλέψουμε τό γεγονός ότι η τιμωρία εκ μέρους της Άτης τίθεται με τον ρηματικό τύπο «ἀποτείσης», του ρήματος «ἀποτίνω», που σημαίνει «πληρώνω δι' όσα έκανα, εισπράττω τιμωρία ανταποδοτική».

Σε σχέση με το απόσπασμα από τον Αίσχύλο επίσης η αντίθεση εμφανής :

Η τιμωρία στην τραγωδία αυτή είναι καθαρά εκδικητική, έχει χαρακτήρα αυτοδικίας. Υπάρχει προσβολή της δικαιοσύνης. Ο Έτεοκλής, παρόλο που είναι ευγενής χαρακτήρας και σημαδεύεται από την οικογενειακή κατάρα του πατέρα του, Οιδίποδα, για την οποία βέβαια δεν φέρει καμία ευθύνη, ωστόσο πρέπει να υποφέρει για την αδικία που διέπραξε απέναντι στον αδερφό του και τόν εξόρισε, και μαζί με τον Έτεοκλή να υποφέρει και η πόλη. Η τιμωρία φαίνεται να είναι ανταποδοτική και δυστυχώς επιβεβλημένη.

Και εδώ η ποινή είναι φανερά εκδικητική, σε αντίθεση με την έλλογη ποινή του Πρωταγόρα, η οποία έχει σωφρονιστικό και παραδειγματικό σκοπό. Θα πρέπει πάλι να μη παραβλέψουμε τό γεγονός ότι η τιμωρία τίθεται με τον ρηματικό τύπο «τείσασθαι», του ρήματος «ἀποτίνομαι», που σημαίνει «τιμωρώ εκδικητικά, ανταποδοτικά, έκδικούμαι»...

Ο Πρωταγόρας λοιπόν απορρίπτει την εκδίκηση ως σκοπό και κίνητρο της ποινής. Βέβαια αυτό ήταν αντίθετο με την κοινή αντίληψη της εποχής του, για την οποία η τιμωρία ήταν αλληλένδετη με την εκδίκηση και με την ικανοποίηση του ίδιου του παθόντος ή των συγγενών ενός θύματος. Γίνεται φανερό, λοιπόν, πόσο υψηλή, φωτισμένη, ρηξικέλευθη και νεωτεριστική για την αρχαία εποχή είναι η θεώρηση του Πρωταγόρα, η οποία μόνο στα νεώτερα χρόνια έχει αναχθεί σε αρχή των επιστημών του δικαίου και της παιδαγωγικής.

.....

.....

3.

- Λάθος
  - Σωστό
  - Λάθος
  - Λάθος
  - Σωστό
  - Λάθος.
- .....
- .....

5^ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ : ΠΟΛΙΤΕΙΑ 514Α-515Β

Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπέικασον τοιούτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας. ἰδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκήσει σπηλαιώδει, ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούση μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς ἀχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἰς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄρᾶν, κύκλω δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὀπισθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμωτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τειχίον παρῳκοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύασιν.

Ὅρῳ, ἔφη.

Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίον φέροντας ἀνθρώπους σκευὴ τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων.

Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους.

Ὅμοίους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ

.....
 Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν τάς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴν ἀναβάντες ἱκανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπουν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Να καταδειχτεί με αναφορές στο κείμενο η μεγάλη σημασία της παιδείας για το ανθρώπινο πνεύμα. Να επισημάνετε συνοπτικά την διαχρονικότητα που μπορεί να έχουν τα λεγόμενα του Πλάτωνα σε αυτό το απόσπασμα.

15 μονάδες

B2. *έν καταγείω οίκησει σπηλαιώδει, πρὸς τὸ φῶς, δεσμοῖς, σκευή παντοδαπά :* Να σχολιάσετε το νοηματικό περιεχόμενο των παραπάνω ὀρων.

15 μονάδες

B3. Έχει αναφερθεί πως **το Άγαθόν** του Πλάτωνος είναι η ύψιστη αρχή του ὄντος και της γνώσης....., Ο ένας και μοναδικός Θεός....., Είναι η υπέρτατη αλήθεια....., Είναι η πρώτη αιτία των πάντων, νοητών και αισθητών. Να συγκρίνετε αυτές τις απόψεις του Πλάτωνα με τα παρακάτω αποσπάσματα (ομοιότητες και διαφορές) :

1. Ο Θεός μπορεί νὰ συλληφθεῖ μὲ τὴν νόηση. Τὰ κοσμικὰ δημιουργήματα ἔχουν μὲ τὸν Θεὸ ὅμοια χαρακτηριστικά. Τὰ ὄντα εἶναι ὁμοιώματα Τοῦ Θεοῦ. Ἀπλὰ ὁ Θεὸς εἶναι παράλληλα καὶ κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτά. Μέσω τῶν ὄντων καὶ τῶν ιδιωμάτων τους, μπορούμε νὰ κατανοήσουμε τὶς θεῖες ιδιότητες καὶ τὰ θεῖα χαρακτηριστικά, δηλαδὴ τὴν οὐσία-φύση Τοῦ Θεοῦ.... Μέσα ἀπὸ τὴν γνώση τῶν δημιουργημάτων μπορούμε νὰ φτάσουμε στὴν γνώση Τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ αὐτὸ γιατί ὁ κόσμος ὡς δημιούργημα ἔχει ἀνάλογη ὁμοιότητα πρὸς τὸν Δημιουργό, ἢ ὁποῖα βέβαια προϋποθέτει καὶ ἀνομοιότητα.... Ἐπομένως μέσω ἀντικειμενικῶν προσδιορισμῶν, ἀναλογικῶν συσχετισμῶν, νοητικῶν ἐπισημάνσεων, μπορούμε νὰ προσδιορίσουμε τὴν οὐσία τῆς Πρώτης Αἰτίας, τὴν οὐσία τοῦ Δημιουργοῦ...

2. Υπάρχει ομοιότητα μεταξύ τῶν ὄντων καὶ Τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ ὄχι ὡς πρὸς τὴν οὐσία Του, ὄχι ὡς πρὸς τὴν φύση Του. Ἡ οὐσία τῶν ὄντων δὲν ἔχει ομοιότητα πρὸς τὴν οὐσία τῆς Πρώτης Αἰτίας. Ἡ διάταξη τῶν ὄντων φανερώνει τὶς θεϊκὲς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, φανερώνει τὴν θεία ἐτερότητα. Ὅταν μιλοῦμε γιὰ ομοιότητα νοοῦμε φανέρωση τῆς θείας Ἐνέργειας. Ὁ τρόπος διάταξης τῶν ὄντων, ὁ τρόπος ὑπαρξης τῶν ὄντων φανερώνει τὸν τρόπο ὑπαρξης Τοῦ Θεοῦ, φανερώνει τὶς θεϊκὲς Ἐνέργειες, ὄχι τὴν οὐσία Του... Τὴν πρώτη Αἰτία δὲν μποροῦμε νὰ Τὴν ὀρίσουμε μὲ ὑπαρκτικὰ κατηγορήματα, τὰ ὁποῖα φτάνουν ὁμως στὸ πέρας τῶν ὄντων. Ἡ πρώτη Αἰτία, ὁ Θεός, ἢ οὐσία Του, εἶναι πέρα ἀπὸ αὐτὴν τὴν διαχωριστικὴ γραμμὴ, βρίσκεται στὸ ἐπέκεινα, βρίσκεται πέρα καὶ ἀπὸ τὸ μηδὲν.... Στὸ ἐπέκεινα οἱ ὑπαρκτικὲς μας κατηγορίες παύουν νὰ ἰσχύουν.... Ὁ κτιστὸς κόσμος λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀντανάκλαση τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μία οὐσιαστικὰ διάφορη ὑπαρκτικὴ πραγματικότητα, πὸν ὡστόσο φανερώνει καὶ ἀποκαλύπτει τὴν ὑπόσταση τῆς Ἐνέργειας Τοῦ Θεοῦ.... Μόνο, λοιπὸν, μέσα ἀπὸ τὸ κοινωνεῖν μπορεῖ κανεὶς νὰ βιώσει καὶ νὰ γνωρίσει τὸν Θεό. Ὅπως κάθε ἄνθρωπον τὸν γνωρίζουμε καὶ γίνεται μεθεκτὴ σὲ μας ἢ ἐτερότητά του μόνο στὴν ἀμεσότητα τῆς σχέσης μαζί του μέσω τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν ἐνεργειῶν του, ἔτσι καὶ Τὸν Θεὸ μποροῦμε νὰ Τὸν γνωρίσουμε μόνο πραγματοποιώντας μία σχέση μαζί Του μέσα ἀπὸ τὴν ἀγαπητικὴ, προνοητικὴ, ποιητικὴ Τοῦ Ἐνέργεια στὸ κοσμικὸν γίνεσθαι.... Ἐπομένως, ἢ μοναδικὴ ὁδὸς γνώσης Τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀφενὸς ἢ «ἀγνωσία», δηλαδὴ παραίτηση ἀπὸ κάθε νοητικὸ συλλογισμὸ ἢ ἀπόδειξη, καὶ ἀφετέρου μέσω τοῦ κοινωνεῖν μὲ τὶς θεϊκὲς Ἐνέργειες...

(μεταποιημένα αποσπάσματα ἀπὸ το βιβλίο : Χαϊντεγγερ καὶ Ἀρεοπαγίτης, Χρήστου Γιανναρά)

10 μονάδες

Νάτσης Δημήτρης

4.

Να διευκρινίσετε αν οι παρακάτω προτάσεις είναι ορθές ή λάθος :

-Ο Πλάτωνας δεν ασχολήθηκε με τίποτα άλλο στην ζωή του παρά μόνο με την φιλοσοφία.

-Στο έργο "Πολιτεία" θέμα είναι η φύση της δικαιοσύνης.

-Οι Δημιουργοί ήταν το ανώτερο γένος στην ιδεατή πολιτεία.

-Ο Πλάτωνας διαίρεσε την ψυχή του ανθρώπου σε τρία μέρη.

-Για τον πλατωνικό Σωκράτη η δικαιοσύνη ταυτίζεται με την πολυπραγμοσύνη.

-Για τον πλατωνικό Σωκράτη προϋπόθεση του δικαίου είναι η αυτογνωσία.

-Για τον Πλάτωνα η Δημοκρατία είναι ένα ακόμη φαύλο πολίτευμα.

10 μονάδες

5α.

Να γράψετε μία ομόρριζη λέξη της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας, απλή ή σύνθετη, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: *ἀπείκασον, πάθει, έχουση, ὄρᾶν, ἰκανῶς.*

5 μονάδες

5β.

Να βρεθούν στο κείμενο τα αντώνυμα των παρακάτω λέξεων :

τέχνη, σκότος, ὄπισθεν, σιωπῶ, κατάβασις.

5 μονάδες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1.

α) Η υποβλητική αυτή εικόνα του σπηλαίου, απεικονίζει και συμβολίζει πλέον δραματικά την ανθρώπινη μοίρα σε σχέση με την συνολική οντολογική της κατάσταση, αλλά και με την δυνατότητά της να προσεγγίσει την αλήθεια. Το σπήλαιο ταυτίζεται με τον ψευδή κόσμο, με την απαιδευσία, ενώ ο εκτός σπηλαίου κόσμος ταυτίζεται με την αλήθεια και την γνώση. Δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο τό ότι η ανθρώπινη ύπαρξη συνυφαίνεται με την δυναμική επενέργεια της παιδείας (*ἀπείκασον τοιούτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε περί καί ἀπαιδευσίας*), η οποία (παιδεία) αποτελεί την θεμελιώδη προϋπόθεση για την αναγωγή του ανθρώπου ως τὴν ἰδέα τοῦ Ἄγαθοῦ· ἄρα η παιδεία συμβάλλει αποφασιστικά στην ηθική ανάπτυξη του ατόμου, διανοίγει σε αυτό την δυνατότητα για την προσέγγιση της αλήθειας και διαμορφώνει τους φιλοσόφους-κυβερνήτες. Οι τελευταίοι θα θέσουν τέρμα στα κοινωνικά δεινά και θα οδηγήσουν την πόλη στην αναγέννησή της, συνταιριάζοντας την πολιτική δύναμη με την φιλοσοφία.

β) Να αναφερθούν τα στάδια-αναβαθμοί της γνώσης που εξαιρούν την ανθρώπινη ύπαρξη και την αναβαθμίζουν στην υπαρξιακή ελευθερία και στην αλήθεια :

i. Οι δεμένοι στην σπηλιά, που βλέπουν μπροστά τους στον τοίχο να προβάλλονται μόνο οι σκιές των αντικειμένων (ομοιωμάτων) που κινούνται πίσω τους [εἰκασία-εἰκόνες].

ii. Αν ελευθερωθούν απ' τα δεσμά τους, θα μπορέσουν να δουν τα ίδια τα πράγματα (ομοιώματα) στην λάμψη της τεχνικής φωτιάς, και επίσης και την ίδια την φωτιά.

Εμπιστεύονται τις αισθήσεις τους, την άμεση αισθητική αντίληψη. [πίστις-όρατὰ].

iii. Αν βγουν απ' την σπηλιά, τότε βρίσκονται μέσα στην φωτεινή μέρα και βλέπουν τα πράγματα στο φως του ηλίου. Πέρασμα στον νοητό-αληθινό κόσμο. Αυτό το επίπεδο σχετίζεται με τις μαθηματικές και γεωμετρικές γνώσεις. [διάνοια-κατωτέρου νοητὰ ὄντα].

iv. Ὑστερα απ' τον τρίτο αναβαθμό ακολουθεί με κόπο ο τέταρτος, με την θέαση του ίδιου του φωτός τοῦ Ἀγαθοῦ. Αυτό το επίπεδο επιτυγχάνεται με την φιλοσοφία, με την διαλεκτική. [σοφία-άνωτέρου νοητὰ ὄντα].

v. **Επιστροφή φιλοσόφων**, πρώην δεσμοτῶν, στο σπήλαιο για βοήθεια απελευθέρωσης των πρώην συνδεσμοτῶν τους.

γ) Η αλληγορία αυτή, με την υποβλητικότητα των εικόνων της, την αμεσότητα των συμβολισμῶν της και την μεγάλη πνοή που την διαπερνά, ξεφεύγει κατά πολύ από τις συγκεκριμένες επιδιώξεις του Αθηναίου φιλοσόφου, και μετατρέπεται σε πηγή έμπνευσης με πανανθρώπινη εμβέλεια.

Η διαχρονικότητα του κειμένου έγκειται στην έκπτωση και αλλοτρίωση του ανθρώπου κάθε εποχής, ειδικά της σημερινής, που ο άνθρωπος έχει κατακτήσει δούλος των κατασκευασμάτων του, κυρίως της τεχνολογικά εικονικής πραγματικότητας. Πρέπει ο άνθρωπος να συνειδητοποιήσει αυτήν του την κατάσταση, να αποκτήσει μία αυτοσυνειδησία, ώστε να προσπαθήσει να βγει από αυτό το τέλμα.

Το κείμενο του Πλάτωνα, ακόμα και σήμερα, προβάλλει την αγωνιώδη προσπάθεια του ανθρώπου και την δύσκολη πορεία που πρέπει να διανύσει για την αλήθεια και την υπαρξιακή γνησιότητα.

3.

Με το πρώτο απόσπασμα υπάρχουν ομοιότητες. Οι ευρωπαίοι μεταφυσικοί (Σπινόζα, Λάιμπνιτς, Ντεκάρτ, το ρεύμα του εμπειρισμού, κ.λπ.) στηρίχθηκαν σε έναν πλατωνισμό, όπου ο Θεός μπορεί να προσεγγιστεί μέσω της νόησης, μέσω των αισθήσεων, μέσω μίας νοησιαρχικής αποδεικτικότητας, στο πλαίσιο της καθαρής αυστηρής επιστήμης και των νοητικών συλλογισμών. Έτσι άνοιξαν τον δρόμο στον θάνατο του Θεού, στην δημιουργία του Υπερανθρώπου (μονισμός υποκειμένου, απολυτοποιημένος άνθρωπος) και στην δημιουργία της κοσμικότητας του Θεού (η ευρωπαϊκή κοινωνία αλλά και ο ρωμαιοκαθολικισμός), όπως επισήμανε ο Νίτσε και ο Χάιντεγγερ.

Με το δεύτερο απόσπασμα υπάρχουν ανομοιότητες. Το δεύτερο απόσπασμα στηρίζεται στις Άρεοπαγίτικες συγγραφές του 5^{ου} αι.μ.Χ., στον Ήράκλειτο, στην ορθόδοξη πατερική εκκλησία... Όλα αυτά εκφράζουν την πίστη της ενιαίας και αδιαίρετης εκκλησίας, της ορθόδοξης και ελληνικής ανατολικής παράδοσης. Διακρίνεται ο Θεός σε ουσία και Ενέργεια. Η ουσία Του δεν μπορεί να νοηθεί με κανένα νοητικό επινόημα ή απόδειξη, καθώς η αλήθειά του βρίσκεται πέρα από τα όντα· και, όποιο λογικό ή υπαρκτικό κατηγορημα και αν χρησιμοποιήσουμε, βρίσκεται μέσα στα όρια της κοσμικής οντολογίας των όντων. Επομένως, δεν συλλαμβάνεται η αλήθειά Του. Ωστόσο, επειδή ο Θεός ως Πρώτη Αιτία μάς δημιούργησε εκ του μηδενός, ενήργησε βουλευτικά, και αυτή του η ενέργεια φανερώνεται στον τρόπο ύπαρξης των όντων. Μάς κάλεσε (εκ-κλησία) στην ύπαρξη, μάς κάλεσε σε μία προσωπική σχέση μαζί Του.

Έτσι, ο Θεός μπορεί να νοηθεί μέσα από το ήρακλείτειο κοινωνείν, δηλαδή μέσα από την σχέση που δημιουργούμε με τις Ενέργειές Του αυτές ... Όπως και ένας πίνακας του Van Gogh (δηλ. το τελάρο, ο μουσαμάς, τα χρώματα, κ.λπ.) είναι κάτι διαφορετικό από τον ίδιο τον Van Gogh και δεν μάς αποκαλύπτουν τίποτα από την ουσία του ως άνθρωπο, ωστόσο ο πίνακας είναι παράλληλα και μία υποστατική πραγματοποίηση της δημιουργικής-καλλιτεχνικής του ενέργειας και μάς αποκαλύπτει την προσωπική ετερότητά του.

.....
 .....

5α.

ἀπείκασον : εικασία, εικόνα, εικόνισμα, εικαστικός,

πάθει : πάθημα, πάθηση, πένθος, αντιπαθής

ἐχούση : σχέση, κατοχή, ανοχή, παροχή, σχέδιο, σχήμα

ὄρᾶν : ὄραση, ἀόρατος, ἐνόραση, ὄραμα, ορατός

ἰκανῶς : ικανότητα, ἀνίκανος, ικανοποίηση, ἀφιξη.

5β.

τέχνη : φύσις (φύσιν)	σιωπῶ : φθέγγομαι (φθεγγομένους) ἢ φημί (ἔφαμεν)
σκότος : φῶς	κατάβασις : ἀνάβασις (ἀνάβασιν)
ὄπισθεν : πρόσθεν	

.....
 .....

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Γεωργούλη, Κ.Δ., *Πλάτωνος Πολιτεία*, έκδ. Ί. Σιδέρης, Αθήναι 42009.

Γιανναρά, Χρ., *Ἡ ἐλευθερία τοῦ Ἥθους*, έκδ. Γρηγόρης, Αθήναι 21979.

— *Χάιντεγγερ καὶ Ἀρεοπαγίτης*, έκδ. Δόμος, Αθήναι 1967.

— *Τὸ αἴνιγμα τοῦ κακοῦ*, ἐπιμ. Ἡρώ Μακροῦ, έκδ. Ἴκαρος, Αθήναι 22009.

— *επιφυλλίδα* : «κυβέρνηση «επιστρατευμένης ποιότητας», εφημερίδα Καθημερινή 25-4-2010.

— *επιφυλλίδα* : «κυβέρνηση «που εἶναι οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι;», εφημερίδα Καθημερινή 11/1/2009.

Γουδή, Δ., *Πλάτωνος Πρωταγόρας καὶ Φαίδων*, ἐπιμ. Γουδῆς Δ., έκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1980 (ἀνατύπ.).

Ζηζιούλα, Ί., *Ελληνισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς*, Ἐκδόσεις τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἑλλάδος, Αθήναι 2003.

Κατσιμάνη, Κυρ., *Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης : φιλοσοφικὴ ερμηνεία επιλεγμένων κειμένων*, έκδ. Gutenberg, Αθήνα 2003.

Καρατσώλη, Γ., *Ἐκθεση Ἰδεῶν*, έκδ. Θεάγης, Αθήνα 1996.

Κέντρο Εκπαιδευτικῆς Ἐρευνας, *Αξιολόγηση τῶν μαθητῶν στὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία (Γραμματεία Γ' Λυκείου - Μάθημα Κατεύθυνσης)*, *Φιλοσοφικὸς Λόγος*, τ. Α' & Β', ΥΠΕΠΘ, Αθήνα 1999 & 2000.

Κοφινιώτη, Εὐ., *Ὀμηρικὸν Λεξικόν*, έκδ. Δημιουργία, ἐν Αθήναις, 1886.

Κωνσταντίνου, Κ. - Θεοδώρου, Εὐ., *Πλωτῖνος, Ἠθικὴ καὶ Ὀρησκευτικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, τ. 10ος, έκδ. Ἀθανάσιου Μαρτίνου, Αθήναι 1966.

Νάτσης Δημήτρης

Μαλεβίτση, Χρ., *Τὸ ἀνθισμένο δέντρο*, ἐκδ. Δωδώνη, Ἀθήναι 1978.
— *Ἐφημερία*, ἐκδ. Δωδώνη, Ἀθήναι 1978.

Μιστριώτου, Γ., *Πλάτωνος Πρωταγόρας*, ἐκδ. Π. Δ. Σακελλαρίου, ἐν Ἀθήναις 1892.

Μπαμπινιώτη, Γ., *Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας*, επιμ. Γ. Τράπαλη - Θ. Μωυσιάδη, Κέντρο Λεξικολογίας, Ἀθήνα 2002.

Παπανούτσου, Ε.Π., *Τὸ δίκαιο τῆς πυγμῆς*, ἐκδ. Δωδώνη, Ἀθήναι 31989.

Σταματάκου, Ἰ., *Λεξικὸ τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσας*, ἐκδ. Βιβλιοπρομηθευτική, Ἀθήναι 1999.

Συκουτρή, Ἰ., *Πλάτωνος Συμπόσιον*, ἐκδ. Κάκτος, ἐν Ἀθήναις 1934.

Τριαντάρη, Σ. - Τεμπέλη, Ἥλ. - Τερέζη, Χρ., *Ἡ Ὁρθοδοξία ὡς Κληρονομιά, Θεολογία καὶ Φιλοσοφία τῶν Πατέρων*, Ἐκδόσεις Ἑλληνικοῦ Ἀνοικτοῦ Πανεπιστημίου, Πάτρα 2002.

Auerbach, Er., *Μίμησις : ἡ εἰκόνα τῆς πραγματικότητος στον δυτικὸ πολιτισμὸ*, μτφρ. Λ. Αναγνώστου, ἐκδ. ΜΙΕΤ, Ἀθήνα 2005.

Beckby, H., *Anthologia Graeca II*, Heimeran, Μόναχο 21965.

Burnet, J., *Platonis opera. I-V*, Clarendon Press, Oxford 1900-1907 (ανατύπ. 1967-1968).

Kun, N.A., *Μύθοι και Θρύλοι τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος*, ἐκδ. Βιβλιοθήκη για ὅλους, Ἀθήνα 1989.

Lesky, A., *Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας*, μτφρ. Αἰγ. Τσοπανάκη, ἐκδ. Αφοὶ Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 51981.

Liddell, H. & Scott, R., *Μέγα Λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης,*
μτφ. Ξ. Μόσχου, ἐκδ. Ι. Σιδέρης, Ἀθῆναι 2001 (ἀνατύπ.).